

ИМИТАЦИЈА И ИДЕНТИФИКАЦИЈА

При разграничувањето на процесите на имитација и идентификација се наидува на потешкотии. Понекогаш се истакнува дека идентификацијата е вид имитација, но со таа разлика што имитацијата најчесто се однесува на специфична акција, додека идентификацијата означува поглобален процес на моделирање. Според Bandura Walters (1963) не треба да се прави разлика меѓу идентификацијата и имитацијата бидејќи: „Учењето преку опсервација општо е наречено „имитација“ кога станува збор за експерименталната психологија и „идентификација“ кога станува збор за теориите на личноста. Двата поими, сепак, ги покриваат истите феномени на однесување како и стремежот на едно лице да ги повтори акциите, ставовите, или афективните одговори што се покажани во реалниот живот или од симболизираниот модел“ (стр. 89).

Некои автори истакнуваат дека за разлика од идентификацијата, имитацијата може да се однесува на поедини изолирани поведенија, на поединечни акти, а идентификацијата се однесува на повеќе поврзани поведенија што имаат единствено значење (Rocheblave — Spenlè, 1969, стр. 313—314). Истиот автор истакнува дека имитацијата се однесува секогаш на модел што бил перципиран, а не е замислена личност или не се однесува на несвесниот дел од личноста, како што е случај со идентификацијата. Според овој автор имитацијата всушност претставува инструмент во служба на желбата за идентификација, како и начин на учење улоги (стр. 314). На пример, ако едно девојче сака да се идентификува со мајка си, тоа ќе ги имитира нејзините поведенија.

Може да се рече дека имитацијата е психички процес преку кој се усвојуваат специфични и изолирани облици поведенија по пат на посматрање на модел, но без посебно обучување и наградување од страна на моделот и други лица. За идентификацијата може да се рече дека е психички процес преку кој се усвојуваат како дел од себе за релативно подолг период сложени поведенија што ги поседува одреден модел, без посебно обучување и наградување од страна на моделот или друго лице.

Значи, тогаш кога кај детето постои потреба да се идентификува со другите, имитацијата е средство преку кое се остварува потребата за идентификација. Според тоа, мотивот за имитација е самата идентификација тогаш кога се усвојуваат посложени поведенија кои стануваат дел од личноста и како такви се со одредена трајност.

За да едно дете биде во состојба да игра одредена улога, тоа мора да е во состојба да го имитира моделот што ја игра таа улога. А кога се игра нечија улога, тоа значи многу повеќе од имитирање поединечни активности што се само дел од дадената улога. Кога се игра нечија улога, однапред се претпоставува дека единката знае и за други улоги што се дел од една интеракција меѓу повеќе единки. Сè додека детето не сфати дека мислите, чувствата, поведенијата на возрасните што ги имитира, се реакција на други луѓе, тоа не може да игра улога. За да може детето да игра улога, тоа мора да ги има значењата што постојат во односите меѓу луѓето — а тоа од своја страна значи дека мора да се веќе развиени симболичките способности. Со други зборови, искуствата што детето ги стекнувало дотогаш треба да ги поврзе во рамките на симболичен систем.

Ако имитацијата служи како средство преку кое се остварува идентификацијата, тогаш гледано развојно имитацијата се јавува пред идентификацијата. Но пред да преминеме на посебно разгледување на имитацијата и идентификацијата како процеси, значајно е да направиме разлика меѓу два момента: едно е прашањето како тече процесот на учење да се имитира, а друго е како се учи по пат на имитација. За разбирање на усвојувањето на социјалните улоги многу е позначајно да се разгледа второто. Но за да се сфати кога почнуваат децата да играат улоги и што го овозможува нивното јавување неопходно е да се разбере самиот процес на учење да се имитира, самиот развиток на имитацијата. Односно, за да може да се разбере социјалниот развиток воопшто треба да се даде одговор на прашањето како тече развитокот на способноста да се имитира.

Развиток на имитацијата. На имитацијата може да ѝ се пријде од различни теоретски стојалишта. Така, на пример, од гледна точка на бихејвиористите, имитацијата може да се одреди како пораст на сличноста меѓу реакциите на посматрачот и моделот откако е извршено посматрањето на моделот од страна на посматрачот. Значи, со имитација се означува кој било одговор што личи на одредено поведение кое е претходно посматрано. (Flanders, 1968). Бихејвиористите го испитуваат самото поведение во текот на имитацијата и факторите што влијаат врз него. Така, на пример, бихејвиористичките истражувања ги испитуваат карактеристиките како на моделите така и на субјектите кои го олеснуваат јавувањето на имитацијата. Бихејвиористите не ги разгледуваат процесите што

не можат да се посматраат директно, а кои всушност го овозможуваат јавувањето на имитацијата.

Wallon (1970) имитацијата ја определува како акт преку кој еден модел е репродуциран при што неопходен услов е постоење на претстава за моделот. Значи Валон вниманието го свртува кон односот меѓу имитацијата и менталното претставување. Валон укажува дека уште во текот на првите месеци од животот се јавуваат извесни имитативни активности, но кога станува збор за имитација на отсутен модел, очигледно е дека е неопходно постоењето на металното претставување. Според тоа, одложената имитација не може да се јави пред втората година од животот и тоа тогаш кога се јавуваат и другите симболични способности.

Во рамките на проучувањата на развитокот на сознајниот процес и формирањето на симболите кај детето. Пијаже (1978) го проучува и јавувањето и развитокот на имитацијата. Во Пијажевите истражувања имитацијата се издвојува како специфичен когнитивен процес чие јавување е условено од извесни претходници. Исто така, Пијаже ја истакнува тесната зависност меѓу развитокот на имитацијата и оној на интелигенцијата.

На кое ниво од развитокот може да се рече дека се јавува имитацијата? Дали постои остра граница меѓу правата претставна имитација и разновидните припремни форми на активности што водат до неа? Пијаже (1978) вели дека „... ако имитација го нарекуваме оној акт со помош на кој е репродуциран еден модел (што не имплицира со ништо претставување на овој модел, бидејќи тој може да биде само „забележан“), тогаш сме присилени да ги следиме чекор по чекор, воопшто според истите стадиуми како кај сензомоторните активности, сите поведенија што можат да доведат до овој резултат, а тоа значи уште од рефлексите“ (стр. 13).

Пијаже издвојува шест стадиуми во развитокот на имитацијата во текот на првите две години од животот. Во понатамошното изложување ќе го изнесеме основното за секој од нив.

Првиот стадиум е стадиум на *рефлексна припрема*. Во рамките на овој стадиум не може да се зборува за постоење на имитација, туку само за предизвикување на рефлексна реакција под влијание на надворешна дразба. Сепак самото функционирање на рефлексите вовлекува извесни процеси кои ќе го овозможат јавувањето на имитацијата во следните стадиуми. „Во колку рефлексот, вели Пијаже, води до повторувања што траат подолго од почетното надразнување (цицање во празно и така натаму) тоа значи дека тој се изведува преку функционална асимилација, и оваа вежба, без сеуште да претставува стекнување во функција на надворешното искуство, ќе го овозможи стекнувањето преку првите условувања“. Понатаму Пијаже додава дека „... рефлексната вежба ќе ја овозможи репродуктивната асимилација преку инкорпорација на

надворешни елементи во самата рефлексна шема: тогаш ќе бидат можни првите имитации“ (стр. 14—15).

Вториот стадиум може да се нарече *стадиум на спорадична имитација*. Првите модели што детето ќе може да ги имитира се исти како оние активности што детето веќе ги има во својот репертоар и кои веќе самото ги извело (т.е. моделот е асимилиран во една веќе постоечка функционална шема). На пример, после првиот месец веќе се јавува вокалната имитација. Имено, ако се имитира гласот што детето го испушта веднаш после него, детето повторно го испушта истиот глас.

За третиот стадиум е карактеристична *систематска имитација на гласовите и на движењата* што му припаѓаат на детскиот репертоар и кои претходно се направени од детето на начин тоа да може да ги перципира самото. Овој стадиум се јавува од 4 и половина месеци па натаму. Детето во овој период може да ги прави по пат на имитација движењата што ги извршуваат другите луѓе, но под услов самото тоа веќе да ги извело и да ги гледа движењата што ги прави другото. Истото важи и за гласовите — може да ги имитира сите гласови што биле во неговиот претходен репертоар под услов да ги слушне кога другите ги емитуваат.

За првите три стадиума може да се рече дека претставуваат предимитација и се протегаат некаде до осмиот месец.

Во четвртиот стадиум постои *имитација на движењата што се веќе изведени од детето, но на невидлив начин за него и се јавува почеток на имитација на нови звучни и визуелни модели*. Ова е период кога сензомоторната интелигенција е веќе во IV ниво од развитокот и кога врската меѓу имитацијата и интелигенцијата станува сè повидлива. Основните карактеристики на имитацијата во овој период се: 1) постоење на имитација без визуелен Feed back т.е. детето ги имитира и оние движења кои веќе му припаѓаат на неговиот репертоар, но меѓу нив се наоѓаат и оние што не ги видел кога ги изведувало и 2) појава на први имитации на нови визуелни или звучни модели што се должи на поголемата можност шемите да се координираат меѓу себе.

Во петтиот стадиум има *систематска имитација на нови модели вклучувајќи ги во нив и оние што се исти како и невидливите движења на сопственото тело*. Сега веќе е очигледен, паралелизмот што постои меѓу развитокот на имитацијата и на интелигенцијата која е веќе во петтото ниво на сензомоторниот стадиум за кој е карактеристично експериментирањето со цел да се откријат новите својства на објектите. Ова е веќе нивото на терцијалните кружни реакции кога детето открива нови начини преку активно експериментирање. Истите овие карактеристики што се забележуваат во поглед на интелектуалниот развиток се одразуваат и врз имитацијата на нови модели. Сега веќе имитацијата е повеќе од едноставна изведба на старите шеми и прераснува во акомодација преку систематски и водени обидувања.

Сепак, меѓу имитацијата и интелигенцијата постои и разлика во овој период. Имено, „имитацијата на таков начин станува вид систематска акомодација која се стреми да ги промени шемите во функција на објектот, неспротив на инферентните акомодации на интелектуалниот акт што исто така ги употребува своите шеми на објектот, но инкорпорирајќи го истиот во систем на различни употреби“ (стр. 62—63).

Во шестиот стадиум се јавува *одложената имитација*. Некаде од 18 месеци па натаму можат да се забележат уште некои нови карактеристики на имитацијата кај децата од оваа возраст. Веќе имитацијата на нови модели, дури и на посложените, е подобрена. Исто така, кај детето се забележува способност да ги имитира подеднакво добро како предметите така и лицата. Пијаже забележува дека едно од неговите деца на сите возрасти подеднакво ги имитира како материјалните предмети така и лицата (стр. 66). Но особено значајна карактеристика на имитацијата во овој период е нејзината диференцираност од моменталното присуство на моделот. Битно за диференцираната (одложената) имитација е тоа што се одвојува од моменталната акција и навлегува во нивото на претставување. Како пример Пијаже го наведува посматрањето на поведенијата на неговата ќерка која на 1; 4 (3) откако го видела однесувањето на едно момче 1; 6 година, го имитирала истото однесување што се одвивало пред неа пред повеќе од 12 часа од страна на сега отсутното момче (стр. 64).

Она што Пијаже го истакнува во врска со имитацијата во овој стадиум е дека ако менталното претставување е слика на објектот, тогаш тоа треба да биде сфатено како интериоризација на имитацијата, но и повеќе од тоа. Имено, претставата, сликата, на објектот е само фигуративниот аспект на претставувањето. А не треба да се заборава дека претставувањето има и оперативен аспект што не може да се сведе на интериоризација на имитацијата. Оперативниот аспект претставува и применување акциони шеми на претставените објекти од страна на субјектот.

Значи во шестиот стадиум, кога кај детето се веќе развиени првите симболички способности и доаѓа до диференцирање меѓу знакот и означеното, кај него се развиваат и ментални претстави за предметите и лицата како вид симболички способности. Тоа е време кога се развива говорот како симболичка способност, се јавуваат и имитативните игри, а последниве и те како имаат директна врска со почетоците на играе улога воопшто.

Имитативните игри кои се јавуваат во текот на втората година, бурно се развиваат во предучилишниот период. Тие во себе ја вклучуваат и идентификацијата со моделот и затоа можат да бидат средство за самовежбање во разбирањето на другите. Со самото тоа тие се и моќно средство против егоцентризмот и придонесуваат да се согледаат разликите што постојат меѓу различните положби на единките.

Посматрањата покажуваат дека при крајот на првата година детето имитира заради желбата да го привлече вниманието на одредено лице и со цел да биде пофалено од него. Но потоа постепено имитацијата станува основен механизам преку кој се врши усвојувањето на социјалните поведенија во културата во која живее детето. Се забележува дека во текот на втората година детето најнапред ги имитира оние активности што најчесто ги посматра во непосредната социјална интеракција, за да веќе при крајот на втората година „игра улоги“ на возрастните употребувајќи ги нивните инструменти. Детето на оваа возраст веќе покажува интерес за предметите не врз основа на нивните сетилни својства, туку врз основа на употребените. Значи, додека во почетокот детето ги имитира поведенијата на другите без да има структурирано значење за нив, веќе во втората половина на втората година се создаваат предуслови за јавување на одложена имитација како вид симболичка способност. Дури тогаш се создадени предуслови имитацијата да стекне функција на идентификација. И веќе околу 2;6 години имитацијата може да биде водена од свесни правила, а идентификацијата не се врши пасивно, туку детето веќе има некаква претстава за себе и какво сака да биде.

Разгледувајќи ги поголем број проучувања на развитокот на имитацијата Parton (1976) заклучува дека детето најнапред ги учи молекуларните видови поведенија што ги изведува моделот. Според Партон да се учи да се имитира значи да се стекне способност преку гледање и слушање на едно молекуларно поведење да се инервира специфичен моторен одговор што е сличен со посматраното поведење (стр. 15). Кој било имитативен одговор одразува перцептивно-моторен изоморфизам. Перципирањето на поведението е поврзано со моторните еференти кои произведуваат одговор за кого се смета дека е сличен на моделот.

Партон нагласува дека циркуларните реакции се тие кои го припремаат бебето за имитација. Имено, повторувањето на реакциите што се чести кај бебето (било да станува збор за повторување на вокалите или за повторување на моторните движења) не само што развојно им претходат на имитацијата, туку тие се предуслов детето да може да учи да имитира. Се смета дека моторните и вокалните реакции на самото дете ги стимулираат неговите рецептори, кои од своја страна повторно предизвикуваат моторни или вокални одговори.

Интересни се наодите на други истражувачи што ги наведува Партон, а според кои на многу порана возраст отколку што изнесува Пијаже, се јавуваат движења на устата без да бидат иницирани од другите или прават исто како што виделе дека прават возрастните веќе на 2 и половина месеци. Дури истиот автор наведува проучувања според кои децата од втората недела веќе биле во состојба да имитираат четири геста: отварање на устата, плазење на јазикот, испупчување на устата и последователни движења на прстите. Ваквите наоди упа-

туваат дека е можно постоењето на вродени способности за извесни прости имитативни одговори бидејќи ваквите рани имитации немале временска можност да бидат научени. Но од друга страна очигледно е дека детето научува да прави исти движења како оние што ги посматра кај возрасните, а тоа е можно само ако заедно со возрасните учествува во исти заеднички активности, ако заедно прават нешто во одререда заедничка ситуација. Често може да се забележи дека возрасните ги фаќаат децата за поедини делови од телото и им ги движат насочено, а овој момент во развојот на имитацијата е занемарен од страна на Пијаже. Така во интеракција со возрасните детето постепено учи да прави исто што и моделот. На тој начин преку гледањето на другиот и се создава слика за сопственото тело.

Дали за имитацијата може да се рече дека претставува еднострано копирање на одредено поведење или на одредено изолирано дејствие без други индикации за психичка мотивација на оној што имитира? Анализата на филмуваните ситуации на меѓусебна интеракција меѓу децата од 18—24 месеци од страна на истражувачите од екипата на S. R. E. S. A. S (1979) покажува дека кај децата постојат, така наречени од страна на овие истражувачи, „*организаторски имитации*“. Имено, посматрањата на вака малите деца во група од четири кога заеднички работат на материјал ставен на една заедничка маса, укажуваат дека веќе децата на оваа возраст знаат „колективно“ да работат. Еве како се резимирани овие посматрања од страна на истражувачите: „Видовме дека уште со самото сместување, акцијата на едното од децата е „имитирана“ од другото, понекогаш од третото и дури од четвртото, и дека тргнувајќи од неа, секое ќе го следи (со материјалот што тој го избра) истиот тип на активности во постојани интеракции со другите; наблудувајќи се реципрочно или, поретко, остварувајќи се реципрочно или, поретко, остварувајќи комплементарни акции, сите членови на групата ги менуваат за цело време додека се одвива започнатата активност“. Истите автори понатаму истакнуваат дека „процесот на имитација што лежи во основата на оваа сложена динамика е организаторски: не само што не станува збор за пасивна копија на активноста на иницијаторот бидејќи детето што имитира ја трансформира таа активност од почетокот, туку — а ова ни се чини уште позначајно — сите членови на групата ќе донесат, во еден релативно подолг период, промени во почетната активност од таков вид што секоја нова активност ќе биде врзана едно-временно со претходната активност на детето и со оние на другите деца од „екипата“ (стр. 94—95).

Значи, веќе кај децата од 18 месеци па натаму не можеме да зборуваме за проста копија на поведението на другите, за имитација во буквална смисла на зборот. Обично децата од другото лице (моделот што се имитира) ја земаат идејата, му се приближуваат за да прават нешто заедно, внимателно го

посматраат што прави сè додека не ја сфатат неговата идеја (намера) и потоа тие прават како него. Во овие мигови на заеднички активности избива нераздвојноста меѓу когнитивните и афективните процеси: „Да се прави како другиот“, велат погорните истражувачи, значи поеднакво и да се стапи во афективен контакт со него и да се „разбере“ што тој прави (стр. 95). Оваа способност на децата да ја присвојат идејата на другиот едновременно е и сведоштво дека децата на оваа возраст се способни да ги апстрахираат скриените значења што постојат меѓу акциите и објектите што директно можат да се посматраат (стр. 95). Ваквата способност за апстракција едновременно е и афективен и когнитивен процес и неоправдано е да се разделува едниот од другиот бидејќи меѓу афективните и когнитивните размени меѓу децата постои целосна солидарност (стр. 17).¹ Во областа на социјалната интелигенција т.е. во способноста да се согледуваат и одржуваат односите со другите единки, афективните и когнитивните процеси се неразделни, а токму тоа и го покажуваат, меѓу другото, филмованите материјали од страна на екипата на S. R. E. S. A. S. кои се однесуваат на интеракцијата меѓу децата во јаслени услови. Она што за нас претставуваше вистинско задоволство дека ги посматравме овие филмови е соработката што може да постои меѓу децата од оваа возраст во заедничките активности и рамноправноста во односите меѓу нив: секое дете од групата имаше можност да започне одредена идеја, да ја продолжи и да ја развие идејата на другиот и во тој процес на заедничко работење не се забележуваат нити лидери нити полови разлики.

Земено во целина резултатите од испитувањата на екипата од S. R. E. S. A. S. (1979) за нас значат дека можат да се организираат услови во јаслите за многу пооптимален социјален и интелектуален развој отколку кога тоа би било само кога детето би растело со родителите или другите возрасни.

Да им се вратиме, уште еднаш, на некои прашања поврзани со имитацијата. Дали детето го имитира одредени активности уште пред да ги разбере?

Според Пијаже, развитокот на имитацијата и разбирањето со два паралелни процеса, течат едновременно. Посматрањата покажуваат (како на пример погоре наведените од S. R. E. S. A. S. 1979) дека децата од околу 18 месеци па натаму го имитираат она што барем делумно го разбрале, а самата имитација, од своја страна, му овозможува подобро разбирање на поведението што се имитира. Овие податоци, по наше мислење значат дека ако разбирањето и имитацијата се само два процеса

¹ Ваквите согледувања за единственоста на афективниот и когнитивниот процес даваат можност да се согледа дека имитацијата на поведенијата на другите лица не се однесува само на нешто што е надворешно видливо, што може да се перципира, туку е повеќе од ова и тоа особено кога се јавени симболичките способности.

кои се развиваат паралелно во првата година од животот, во одреден момент од нивниот паралелен развиток и тоа тогаш кога се јавува одложената имитација како вид симболичка способност, тие почнуваат да претставуваат нераскинливо единство на заемно условување. Тоа значи дека нивниот однос може да се претстави со два крута што се сечат во одреден момент од развитокот т.е. на сличен начин како што Виготски (1934) го претставува односот меѓу мислењето и говорот. Пресекот меѓу говорот и мислењето Виготски ги означува како ново психичко својство и говорно мислење — што не значи дека и понатаму не постојат говор без мислење и мислење без говор. Во нашиот случај пресекот меѓу мислењето и имитацијата, односно комбинацијата од овие два психички процеса овозможува да се јави нова психичка категорија која би можела да ја наречеме „смислена имитација“. Токму ова е значајно кога станува збор за организираното влијание врз социјалните улоги.

Дали имитацијата може да се смета како пасивен или како творечки процес?

Додека бихејвиористите имитацијата повеќе ја определуваат како пасивен феномен, поновите истражувања укажуваат на активноста на самата единка што имитира и на креативноста на самиот процес на имитирање. Особено креативни поведенија можат да произлезат од учењето по пат на моделирање ако посматрачот е изложен на повеќе различни модели (Bandura, 1980). Најчесто посматрачот како извор на своето поведение не го зема само поведението на еден модел, нити пак ги усвојува сите особини само на еден модел, туку напротив, прави комбинација од различните аспекти што произлегуваат од различни модели и ги организира во нов модел што се разликува од претходните од кои само користел елементи за комбинирање. Исто така, различни посматрачи изложени на исти модели ќе создадат комбинации од различни карактеристики. На пример, браќата и сестрите прават различни избори од особините на родителите и своеродни нови комбинации. Како општо правило може да се земе дека, во колку повеќе едно лице е изложено на побројни и поразновидни модели, во толку се поголеми можностите за создавање на новини во поведението, а исто така и можностите за јавувањето на креативност се поголеми. Но и тука постојат ограничувања. На пример, ако посматрачот е изложен на модели со сложени поведенија, а самиот тој е ограничен во можностите да ги изведе, може да дојде до обесхрабрување кај посматрачот и тој да не се обиде да изведе ништо ново.

Уште еднаш да нагласиме дека едно е да се разгледа развитокот на имитацијата како психички процес, а друго е прашањето како се учи по пат на имитација. Во шестиот стадиум од сензомоторниот период според Пијаже се јавува одложената имитација како вид симболичка способност. Тогаш постои и разграничување на субјектот од другите лица и од објектите, а исто така тој себе може да се раздвои на субјект

што се посматра себе си како објект. Тоа е време кога се јавува првиот идентитет: детето има извесни елементарни претстави за себе и за другите. Тогаш се создаваат и првите можности за јавување на, ако може така да ја наречеме „обмислена имитација“ т.е. детето веќе сака да биде како некое лице X, да прави како него. Под *обмислена имитација* подразбираме да се имитира нешто, некое лице чии односи со другите делумно се согледани. Пример, се имитираат некои поведенија на мајката во односот кон децата.

Кого децата го имитираат, како кого сакаат да бидат и зошто? Дали децата ги имитираат повеќе родителите и другите лица од истиот пол, и ако е така зошто, кои се причините што довеле до тоа? Овие и некои други прашања поврзани со опсервационо учење заслужуваат да бидат разгледани посебно. Овде само ќе истакнеме дека обмислената имитација е значаен психички процес кој ќе го овозможи менувањето на социјалните улоги, усвојувањето на нови поведенија и односи. Обмислената имитација во себе неопходно ги содржи самосогледувањето, а најчесто и поткрепувањето како психички процес (поткрепувањето во овој случај е сфатено како регулирање на поведението во зависност од знаењето за последиците од активностите).

Идентификација. Веќе на претходните страници направивме разграничување меѓу имитацијата и идентификацијата како психички процеси. Овде ќе стане збор за уште некои разграничувања со други сродни процеси.

Да се идентификуваш етимолошки значи да станеш идентичен, сличен ист како... Bronfenbrenner (1960) издвојува три широки класи (феномени) на кои се однесува терминот идентификација.

1) *Идентификацијата како мотив:* вака сфатен поимот идентификација означува обопштена диспозиција да се прави како другиот или да се личи на него. При тоа, другиот (моделот) на кого субјектот се стреми да личи може да постои вистински или да е измислен, може да се прифатат дел од неговите поведенија или поведенијата на моделот посматрачот може да ги карикира (да ги нагласи претерано или да ги измени карактеристиките на моделот). Ова ќе стане поразбирливо ако се надополни со објаснувањата на идентификацијата сфатена како поведение.

2) *Идентификацијата сфатена како поведение:* еден субјект X се однесува како субјектот Y и тоа:

— X се засновува на директното посматрање на поведенијата на Y како модел;

— X треба да ги прифати поведенијата на Y како модел кој не го видел, а за кого слушнал од раскажувањата на другите (На пример, мајката му раскажува на синот за поведенијата на таткото што тој никогаш не го видел и му вели да прави како него)...

— X треба да се идентификува со идеален модел кој никогаш вистински не постоел („Не прави како што прават другите, туку прави како што би требало“ во нашиот случај тоа би значело, да не се прави според вообичаената практика туку да се прави како што ѝ доликува на правата човекова природа, на пример).

3) *Идентификацијата сфатена како психички процес*: идентификацијата може да се сфати како психички механизам преку кој детето (лицето) се утледува на еден модел и се стреми да биде како него. При тоа не треба да се заборава дека идентификацијата не се однесува само на конкретен модел надвор од општествените односи, туку дадениот модел е секогаш претставник на одредено општество, на одредена социјална категорија.

Идентификацијата во себе го содржи стремежот не само „да се биде како другиот“ туку и „да се прави како другиот“ и „да се чувствува како другиот“. Според тоа, за да се разбере поимот идентификација потребно е тој да се разграничи од два други термини: емпатија и земање улоги. Сите три термини подразбираат дека единката се става на местото на другиот, во „неговата кожа“. Но додека идентификацијата подразбира потрајна фузија меѓу двете лица, емпатијата е моментална и претпоставува дека лицето е во состојба да направи разграничување меѓу себе и другиот. Од друга страна, иако постои блискост меѓу емпатијата и земањето улога во поглед на последново, сепак емпатијата повеќе го зафаќа ефективниот аспект од истиот процес, а земањето улога повеќе се однесува на когнитивниот аспект од истиот процес.

„Да се прави како другиот“ значи да се земаат неговите поведенија, да се земаат неговите улоги кои произлегуваат од повеќе такви поврзани поведенија. Секогаш кога сакаме да се идентификуваме со некого, се обидуваме да дејствуваме како него да прифатиме некои дејствува во одредена улога (врши карактеристични активности за дадена улога) тоа значи дека тој во себе веќе ја има претставата за улогите на другите со кои е во интеракција и може моментално да се стави на нивно место (а ова не е само когнитивен процес туку е подеднакво и едновремено и афективен). Да се земе нечија улога или подобро речено да се усвои нечија улога, е сложен психички процес, а изведбата на усвоената улога е дел од процесот на манифестната интеракција меѓу единките. Ова значи дека усвоената улога е дел од односот меѓу единките кој сега станува внатрешна психичка структура, психолошки феномен. Односно, она што било однос меѓу две или повеќе единки, на психолошки план се изразува како усвоена улога или подобро речено систем од улоги. Очигледно е овде колку веќе навлегуваме во културно-историската теорија на советските автори за објаснување на повисоките ментални функции според која типичните психички функции кај човекот по своето потекло и по својата структура се нужно социјални.

Да се вратиме уште малку на самата идентификација. Фројд истакна два момента со кои би можеле наполно да се согласиме кога станува збор за идентификацијата. Едниот момент се состои во истакнувањето на мотивираноста на детето да стане како родителот од истиот пол. Иако не можеме да го прифатиме Фројдовото објаснување на оваа мотивираност, останува фактот дека детето на одредена возраст покажува потреба и развива полов идентитет. Повоопштено ова може да се изрази како потреба на детето, да стане како возрасните, а од нив повеќе ги бира особините на истополните субјекти. Друго што избива уште од фројдовите објаснувања на идентификацијата е неопходноста од постоењето на некое лице на кого детето се стреми да личи, со кого се идентификува (модел што служи како основа за идентификација) и тоа заради љубовта, наклоноста што ја добива од истото лице или од некое друго.

Овде би можело уште да се напомене постоењето на повеќе видови идентификации како што се анаклитичка идентификација за која зборува уште Фројд, потоа одбранбена или идентификација со агресорот (А. Фројд 1962), идентификација заснована на позитивни афективни врски (Mussen и Distler 1969), заемна или двонасочна идентификација (Поповиќ, Б. 1972). Иако е интересно да се согледа каков е уделот на секој од овие видови идентификации врз развитокот на социјалните улоги, ние овде само уште ќе речеме дека извесни истражувања (оние на Mussen и Distler кои ги наведуваат повеќе автори во своите изложувања за социјалните улоги) укажуваат дека е позначаен уделот на идентификацијата заснована на позитивни афективни врски отколку на одбранбената идентификација.

Ќе истакнеме на крајот дека не можеме да се согласиме со ортодоксните психоаналитичари според кои идентификацијата е повнатрешнување на родителската слика. За детето не е толку значајна сликата што ја има за своите родители колку што се важни односите што ги има со нив и со други лица во секојдневната инетракција. Идентификацијата може да се определи како повнатрешнување на еден систем од улоги т.е. станува збор за усвојување на повеќе улоги кои се меѓусебно поврзани во мрежа од улоги и претставуваат една когнитивна структура.

ЛИТЕРАТУРА

1. Bandura, A. and Walters, R. (1963): *Social learning and personality development*, New York, Holt, Rinehart and Winston.
2. Bandura, A. (1980): *L' apprentissage social*, Bruxelles, Pierre Mardaga.
3. Bronfrenbrenner, U. (1960): *»Freudian theories of identification and their derivatives«*, Ch. Deo., 3.
4. Flanders, J. P. (1968): *»A review of research in imitative behavior«*, Psychol. Bull. 69, 316—337.

5. Frojd, A. (1962): Ego i mehanizmi obrane, Beograd, Psihološki bilten.
6. Mussen, P. and Distler, L. (1969): »Masculinity, identification and father-son relations«, *Jornal of abnormal and social psychology*, 3, 350—356.
7. Parton, D. (1976f: »Learning to imitate in infancy«, *Ch. Dev.*, 47, 14—31.
8. Piaget, J. (1978): *La formation du symbole chez l' enfant*, Paris, Delachaux et Niestlé (прво издание 1945).
9. Rocheblave-Spenlé, A. M. (1969): *La notion de role en psychologie social*, Paris, P. U. F.
10. S. R. E. S. A. S. (1979): *Les enfants les crèches*, Les cahiers No 19, INRP, Parns.
11. Vigotski, L. (1977): *Mišljenje i govor*, Beograd, Nolit (прво оригинално издание 1934).
12. Wallon, H. (1970): *De l'acta à la pensée*, Paris, Flammarion.

OLGA MURDJEVA — ŠKARIĆ

L'IMITATION ET L'IDENTIFICATION

Résumé

Dans la présente oeuvre, on délimite les processus psychiques l'imitation et l'identification et après, on fait la même chose avec le processus d'apprendre à imiter et d'apprendre à l'aide de l'imitation. La séparation de la soi-disante »imitation d'organisation«' et de «l'imitation préméditée«' ainsi que la délimitation de l'identification come motif, la conduite et le procès psychique doit nous aider dans la compréhension et l'influence sur la pratique de socialisation.